

De Zwarte Os

door Jan Morren

HET PAND DE ZWARTE OS staat aan de Meervlietstraat in het dorp Velsen. Het pand ontleent zijn naam aan de ossen die de gevel sieren. Het pand heeft een oude geschiedenis die teruggaat tot het eind van de 16e eeuw. De Zwarte Os heeft door de eeuwen heen verschillende bestemmingen gehad en is meerdere malen verbouwd en uitgebreid. In dit artikel wordt hier aandacht aan besteed, onder andere met plattegronden. Aan het eind van het artikel is een overzicht van alle wijzigingsplattegronden opgenomen om inzicht te geven in alle veranderingen. Delen van de huidige panden zijn in het verleden bepleisterd om de verbouwingssporen weg te werken. Ondanks deze verbouwingen en uitbreidingen is het pand een waardevol deel van de historische bebouwing langs de Meervlietstraat in Velsen-Zuid.

Het huis aan de Engelmundusbeek

De geschiedenis van de Zwarte Os gaat terug tot 1599. In dat jaar gaven de schout en schepenen en de kerkmeesters in het dorp Velsen, Aris Janzoon en Cornelis Engels Jacobzoon – die ook welboren mannen waren –, een perceel grond in erfpacht aan de in Velsen wonende Matheijs Claezsoon. Het werd omschreven

Afbeelding 7
Links de Zwarte Os met uithangbord in 1896, kort voor de aanleg van de tramlijn die in 1896 in gebruik werd genomen. De rails zijn nog niet gelegd. Het gedeelte met het uithangbord is in gebruik als zaal, daarachter het koffiehuis en als laatste het woongedeelte dat nog maar één verdieping heeft met een schuine dakkap.

Foto Noord-Hollands Archief, de beeldbank, KNA001002116.

Afbeelding 19
De Zwarte Os gezien naar het noordwesten.
Foto J. Morren 2015.

als een erf waar het huis op staat met een strookje land dat voorheen beplant was met bomen en strekte van het erf tot de Sint Egmontsbeeck. Met deze beek wordt de Engelmundusbeek bedoeld. Het erf en het strookje land werden in het noorden begrensd door de Sint Egmontsbeeck, in het westen door het kerkhof in Velsen, in het oosten door de Heerewech (de huidige Meervlietstraat) en in het zuiden door de bezittingen van Willem Michelszoon. De Sint Egmontsbeeck ontstond aan de rand van de duinen ter hoogte van het huidige IJmuiden, stroomde oostwaarts in de richting van het dorp Velsen door de hofstede Velserbeek, ten noorden van het kerkhof bij de Engelmunduskerk, kruiste de Heerewech en liep verder door de Meerweiden ten oosten van het dorp om uiteindelijk uit te monden in het Wijkermeer. Op basis van de begrenzingen is de ligging van dit huis met zijn erf en strookje grond te traceren op de plaats van de huidige Zwarte Os.

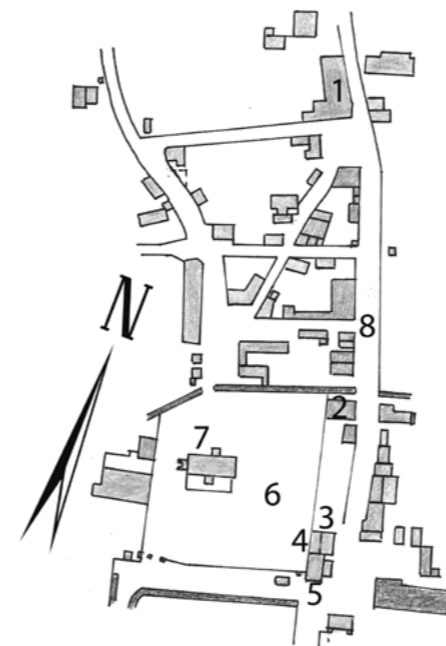
In die tijd zal het huis een houten huis geweest zijn, omdat in die tijd alle gewone huizen van hout werden gebouwd. Het huis stond op de grond die in bezit was van de kerk in Velsen. Daarom rustte er op de grond een erfpacht van 4 carolus gulden per jaar. Het huis was in eigendom bij Mathijs Claaszoon. Vermoedelijk zal hij het huis gebouwd hebben.¹ Matthijs zal aan het huis en zijn erf met het strookje grond verbeteringen hebben aangebracht, onder meer door het planten van een boomgaard. Na zijn overlijden werd het huis door Nicolaas Backer, de rentmeester van Brederode, als voogd over de kinderen van Mathijs (of Thijs) Claaszoon verkocht aan Claes Claaszoon die woonde in Velsen. Het werd omschreven als *een huis met getimmerte en een plantage van fruitbomen*. Voor de grond moest aan de regeerders (het kerkbestuur) van de kerk in Velsen nog steeds per jaar 4 carolus gulden erfpacht betaald worden. Het geheel werd verkocht voor 150 carolus gulden. De naam van de in het noorden stromende beek werd toen iets anders geschreven, namelijk de Sint Engelmondsbeeck. In het oosten lag de Heerenwech².

1 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 956 fo. 7r.
2 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 958 fo. 22v.

Afbeelding 20
De Zwarte Os gezien naar het zuidwesten.
Foto J. Morren 2015.

Afbeelding 1
De brandweerkaart uit 1760.
Duidelijk is de locatie van het huis te herkennen, ten noorden de Engelmundusbeek en ten oosten de Heerewech.
1 Het huis van de Schout,
2 De latere Zwarte Os met ten zuiden daarvan de stal,
3 Het latere huis Meervlietstraat 60,
4 Het latere huis aan het Oosterpad,
5 Herberg de Prins,
6 Het kerkhof,
7 de Kerk,
8 de Heerewech.
J. Morren, naar het origineel, Noord-Hollands Archief, Haarlem..

Uit het vervolg van de geschiedenis kunnen we opmaken dat het huis werd gesloopt, mogelijk wegens bouwvalligheid. De grond bleef in bezit van het kerkbestuur van de kerk in Velsen. Deze lieten een nieuw huis bouwen op deze plaats om ter beschikking te stellen aan de armen in Velsen. In 1654 verklaren de schout, de welboren mannen, de kerkenraad, de kerkmeesters en de aalmoesmeesters dat zij aan Huijgh Claes en zijn vrouw een nieuw getimmerd huis ter beschikking stellen, *dat stond aan de Heerewech ten zuiden van de Sint Engelmondsbeeck*, dus op de plaats van het huis dat voorheen in bezit was van Claes Claeszoon. Zij hoefden hier geen huur voor te betalen zolang zij niet in dienst waren bij een werkgever.³ Het echtpaar was dus werkloos en werd ondersteund door de armenkas van de kerk.

Het kerkbestuur hield het huis tot 1690 in bezit. In dat jaar verkochten Pieter Cornelissen en Gerrit Eijmertsen Brouwer, als diaconen van de gereformeerde kerk van Velsen, het huis aan Jan Willems van Zijll voor 310 gulden. De verkoopsom was gestegen ten opzichte van het verleden, we mogen daarom aannemen dat het kerkbestuur een stenen huis had laten bouwen. De erfpacht voor de grond ging nu 1 gulden en 5 stuivers bedragen. Deze daling van de erfpacht was toe te schrijven aan het feit dat er op de erfpachtgrond door andere particulieren huizen waren bijgebouwd zodat de betaling van de erfpachtsom over meerdere eigenaren werd verdeeld.⁴

De volgende bekende eigenaar was Dirk Willemszoon, mogelijk een zoon van Jan Willems van Zijll, die het huis erfde van zijn vader. Dirk zal gehandeld hebben in turf, want hij bezat een turfschuur aan de Velservaart bij de haven van Velsen. Hij verkocht het huis in 1717 aan Jan van Eeteren voor 575 gulden. Het huis was toen nog steeds belast met een erfpacht van 1 gulden en 5 stuivers, te betalen aan de kerkmeesters in Velsen. In hetzelfde jaar verkocht Jan van Eeteren zijn turfschuur aan de Velservaart voor 80 gulden.⁵

3 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 961 fo. 139r.
4 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 963 fo. 106r en inv. nr. 964 fo. 101r.
5 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 921 fo. 179r en 192r en inv. nr. 966 fo. 177r.

Jan van Eeteren bezat een aantal landerijen in Velsen die hij zou verpachten. Hij had twee percelen land aan de Westlaan in de Velsbroek, twee percelen aan de Lagisweg nabij het huidige IJmuiden, aan de Kerckweg ten westen van het dorp Velsen en de Blaauwe of Korte Laage nabij het huidige IJmuiden.

Jan, die ook wel Johannes werd genoemd, overleed in of kort voor 1741. Zijn zoon Jan, die woonde in Lunteren, en Adriaan van Oostrum werden aangesteld als de executeurs van zijn testament. Verder zijn in de erfenis betrokken de minderjarige kinderen van de overleden broeder Cornelis van Eeteren, de kinderen van zijn zuster van halve bedde Jacomeijntje van Eeteren en zijn weduwe Niesje Graas. Het bezit dat in zijn testament werd vermeld bestond uit *een losrente brief, een obligatie, 4 partijen land onder Velsen en twee huizen met een erf in Velsen*. Verder blijkt uit het testament dat Johannes tweemaal was getrouwd.

Een van de huizen stond tussen de kerkmuur rond het kerkhof en de Heerewech en werd in het noorden begrensd door de Sint Engelmondsbeek en het andere huis stond op een andere plaats in het dorp Velsen. Het huis bij het kerkhof werd toebedeeld aan Jacomeijntje, die getrouwd was met Melis van Voorthuisen. Het huis werd omschreven als *een huis met stal en erf staande op de grond van de kerk*. Zij verkocht dit in 1743 voor 1000 gulden aan Harman Benning uit Velsen. Deze betaalde 500 gulden contant en de andere 500 gulden leende hij via een schuldbrief van Jacomeijntje. Voor deze schuld betaalde hij een rente van 3 gulden en 15 stuivers per jaar.⁶

Na het overlijden van Harmen ging het huis over naar zijn dochter Femmetje. Zij trouwde in 1753 met Jan Mulder. Al voor 1764 kwam Femmetje te overlijden waarna Jan het huis in bezit kreeg. Jan hertrouwde in 1764 met Hendrikje Koot.

In 1787 breidde Jan zijn bezit uit door de aankoop van het huis dat later de naam *De Morgenzon* zou krijgen. Dit huis is nog steeds te vinden aan de Hoofdbuurtstraat 6 in het dorp Velsen. Niet lang daarna is Jan overleden en ging zijn bezit over naar zijn weduwe Hendrikje. Hendrikje kwam in 1796 te overlijden. Dirk Wesselszoon uit Amsterdam en Bartel van den Noort uit de stede Beverwijk verkochten de beide huizen als executeuren en administrateurs over haar nalatenschap en voogden over haar minderjarige kinderen. Het huis bij het kerkhof werd verkocht aan Jan van Zadel, wonende te Velsen. Het werd omschreven als *een winkelhuis met een schuur, erf en werf aan de Heerenweg dat stond op de grond van de kerk*. Noch steeds werd er een erfpacht van 25 stuivers per jaar betaald aan de gereformeerde kerk in Velsen.

Duidelijk is hierdoor dat Jan Mulder en Hendrikje het huis in gebruik hadden genomen als winkelpand. Tevens werd naast het huis land verkocht aan Jan van Zadel. Het ging om een weiland genaamd *De Loet en Tussenbeeken* dat lag aan de Engelmundusbeek ten westen van de hofstede Velsbeek. Voor het geheel betaalde Jan van Zadel 2905 gulden. Ook werd in 1796 het huis *De Morgenzon* verkocht aan Jan Coenraad Klein voor 630 gulden.⁷ Jan van Zadel was getrouwd met Petronella van Hemert. Zij was een dochter van Willem Maas van Hemert die in 1805 was overleden. In 1809 kreeg zij uit de nalatenschap van haar vader vier

woningen aan de Heerenweg toebedeeld aan de noordkant van het dorp Velsen, naast het huis van de Schout.⁸

Jan van Zadel was van beroep tapper, dit wijst erop dat hij het winkelhuis in gebruik had genomen als herberg. Jan had nog meer bezittingen, te weten de hiervoor genoemde huizen ten noorden van het Huis van de Schout, een huis in het dorp Velsen ten oosten van de Heerenweg en vier stukken bouw- of akkerland tussen het dorp Velsen en het huidige IJmuiden en twee huizen aan de Bagijnensteeg in Beverwijk. Jan en Petronella hadden de volgende kinderen: Willem (geboren in 1794), Andries (geboren in 1797), Adriana (1808) en Christina (1813). Jan overleed op 61-jarige leeftijd in 1829. Petronella overleed in 1841. De erfgenamen waren:

- Andries van Zadel
- Pietermetje Brama, de weduwe van de intussen overleden Willem Zadel. Zij was voogdes over haar vier minderjarige kinderen, Jan, Petronella, Geertruida, en Willem.
- Pieter van der Kerk, gehuwd met Adriana Zadel.
- Dirk van Nierop, gehuwd met Christina Zadel.

Op een familieberaad in 1838 besloten zij de totale erfenis te verkopen. De Herberg, omschreven als *een huis, schuur, erf, werf, waarin de tappers affaire werd uitgeoefend, genaamd De Zwarte Os* werd verkocht aan Andries die daarmee de herberg binnen de familie hield. Nog altijd stond de herberg op de grond van de kerk, met een jaarlijkse erfpacht van 10 gulden en 72 cent. Voor het eerst werd de naam *De Zwarte Os* genoemd. We mogen aannemen dat Jan van Zadel deze naam aan het pand heeft gegeven. Aan de noordzijde van het pand stroomde de Engelmundusbeek en aan de oostzijde liep de Heerenstraatweg.

Het huis en erf aan de oostzijde van de Heerenstraatweg ter hoogte van het dorp, verdeeld in vier woningen, werd verkocht aan Cornelis Alexander Poste voor 1070 gulden.

De vier woningen aan de Heerenstraatweg ten noorden van het Schouthis werden achtereenvolgens verkocht aan Gerrit Wartenhorst voor 1115 gulden, aan Gerrit van Woudeberg voor 825 gulden, aan Gerbrand Rijperman voor 790 gulden en het laatste huis werd niet verkocht.

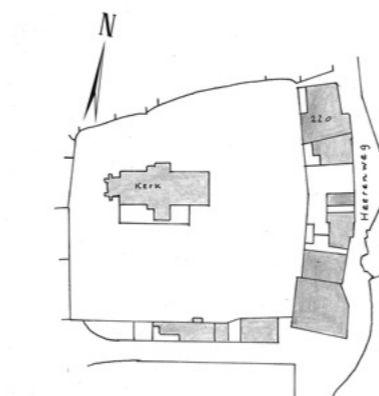
De drie stukken land tussen het dorp Velsen en het huidige IJmuiden werden verkocht aan Ernest Louis Baron van Tuijll van Serooskerken voor 600 gulden.

De twee huizen aan de Bagijnensteeg in Beverwijk werden elk voor 225 gulden verkocht aan Hendrik Schipper en Willem Thijsen.

Als laatste waren er nog twee stukken land onder Uitgeest, die werden verkocht aan Jan Brasser voor 360 gulden.⁹

Uit het kadastraal minuutplan uit 1832 kunnen in vergelijking met afbeelding 1 afleiden dat de losstaande stal vervangen is door een aangebouwde schuur.

Afbeelding 2
De Heerenweg in 1832 met aanliggende bebouwing ter hoogte van de kerk. Perceel 220 is de Zwarte Os, in bezit van de erven Jan van Zadel. De stal ten zuiden van de Zwarte Os is vervangen door andere bebouwing.
J. Morren, naar het kadastrale minuutplan door F.J. Nauts.

⁸ NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 973 fo. 162v.

⁹ NHA. Hyp. 4, inv. nr. 7427 akte 36.
NHA. Kadaster Velsen, art. 199 en 315.
NHA. Persoon en gezinskaarten Velsen.
Website Wie is Wie.

⁶ NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 923 fo. 223r, 228r, inv. nr. 969 fo. 148v, en inv. nr. 974 fo. 90v.

⁷ NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 972 fo. 43 r, 156r, 156v en 157r.
NHA. Doop, trouw en begraafboeken Velsen.

Afbeelding 8
De Rijksstraatweg kort na 1907, rechts de rails van de tramlijn. Links de zaal van de Zwarte Os, dan het in 1907 verbouwde koffiehuis en als laatste is nog een rand te zien van het woongedeelte dat in 1907 twee verdiepingen kreeg met een plat dak.
Foto Noord-Hollands Archief, de beeldbank, KNA001002117.

Andries van Zadel was timmerman, maar hij gaf dit beroep op en ging zich bezighouden met de exploitatie van de herberg. Andries was getrouwd met Antje Zoet. Zij kregen de volgende kinderen: Jan in 1825, overleden in 1841, Naatje in 1827, Adrianus in 1829, overleden 1830, Petronella in 1831, Adrianus in 1833, Jannetje in 1836, Willem in 1838, Hendrik Jacobus in 1840, Jan in 1843, overleed 6 maanden oud, en Adriana Christina in 1844. Voor zijn huwelijk had hij in 1819 een buitenechtelijk kind verwekt bij Maria van Wienen die woonde op Tolsduin bij het huidige IJmuiden-Oost. Het kind kreeg de naam Hendriki Van Zadel maar bleef bij de moeder wonen. Andries liet in 1864 vernieuwingen uitvoeren aan het pand. Hierbij veranderde de plattegrond van de herberg ten opzichte van de plattegrond uit 1832 aanzienlijk. Andries overleed in 1869 op 72-jarige leeftijd.¹⁰

Zijn nog levende kinderen en kleinkinderen voortgekomen uit de huwelijken van zijn reeds overleden kinderen waren erfgenamen. Ook zijn buitenechtelijk kind Hendriki behoorde tot zijn erfgenamen, maar zij was al overleden. Zij was getrouwd geweest met Renger Pletting waardoor het erfrecht overging naar hun vier kinderen. De erfgenamen verkochten in 1874 de Zwarte Os in twee gedeeltes. Het huis, ingericht tot tapperij en slijterij met het erf, het noordelijk gedeelte van perceel 156, werd verkocht aan Gerbrand van Heijst voor 2280 gulden. Het andere deel, bestaande uit een wagenhuis, stalling, hooiberg en erf (dit was het zuidelijk deel van perceel 156) werd verkocht aan Dirk Langeveld, die broodbakker was in het dorp, voor 1400 gulden.

Andries van Zadels weduwe Antje werd wel genoemd bij de verkoop maar niet als mede-erfgename. Zij overleed in 1869 op 72 jarige leeftijd.¹¹

Afbeelding 3
Perceel 956 is de Zwarte Os in 1867. De bebouwing had een geheel andere plattegrond gekregen.
J. Morren, naar een kadastrale wijzigingskaart.

Afbeelding 5
Geheel rechts het koffiehuis met aan de linkerkant het woonhuis aan de Kanaalkade in Velsen-Noord rond 1925. Geheel links is nog een stukje te zien van de steiger van de Alckmaar Pakket.
Foto Noord-Hollands Archief, de beeldbank, KNA001001415.

Afbeelding 4
Gerbrand van Heijst.
Foto Noord-Hollands Archief, de beeldbank KNA0011007724.

We blijven nu bij het noordelijk deel van perceel 156, kadastraal aangeduid met het perceelnummer 1858. De nieuwe eigenaar Gerbrand van Heijst was timmerman in het dorp Velsen en in 1874 getrouwd met Cornelia Köhler. Het echtpaar kreeg de volgende kinderen: Christoffel Jacob in 1879, Adriana in 1880, Bregje in 1882, Johanna Margaretha in 1884 en Cornelia in 1894. Door de tijd heen hebben zij verschillende dienstboden in dienst gehad. Ook had hij op andere plaatsen in Velsen diverse bezittingen, te weten twee huizen en drie stukken bouwland op de Heide (het huidige IJmuiden-Oost) en vier huizen en een schuur in het dorp Velsen. Dit alles geeft aan dat hij redelijk welgesteld was.

In 1896 kocht Gerbrand van Heijst het zuidelijk gedeelte terug van Dirk Langeveld voor 1500 gulden. Hiermee kwam het perceel weer terug op zijn oorspronkelijke grootte. Nog in hetzelfde jaar liet hij het pand op dit deel slopen en vervangen door een zaal met een bovenliggend woonhuis. In de topgevel werd een fraai ajour aangebracht, dit is een opengewerkt decoratief houtsnijwerk. Het zuidelijk deel kreeg toen in grote lijnen het aanzien zoals wij het nu nog kennen. Het noordelijk deel kreeg het kadastraal perceelnummer 1897 en het zuidelijk deel nummer 3069. In 1898 breidde hij zijn bezit uit met de aankoop van een gebouw dat ingedeeld was als woonhuis en koffiehuis met een apart woonhuis. De beide panden stonden aan de Kanaalkade 1 en 2 in Velsen-Noord.

Afbeelding 6
Een kadastrale kaart uit 1927 van Velsen-Noord bij het pontplein. Perceel 1 is het koffiehuis en perceel 2 het woonhuis.
J. Morren naar een kadastrale wijzigingskaart uit 1927.

Gerbrand nam dit koffiehuis in exploitatie en verhuisde naar het woonhuis naast het koffiehuis. Het was niet ongunstig om daar een koffiehuis in exploitatie te nemen omdat er schuin tegenover de steiger lag waar de salonboten van de Alckmaar Pakket aanmeerden die een dienst onderhielden tussen Velsen en Amsterdam. De exploitatie van de Zwarte Os liet hij over aan zijn zoon Christoffel Jacob. In 1903 verkocht hij de Zwarte Os aan Christoffel Jacob voor 14.000 gulden. Het geheel bestond uit *een koffiehuis met een daaraan verbonden woonhuis, bergplaatsen en een erf*.¹²

¹⁰ NHA. Kadaster Velsen, art. 315.
NHA. Persoon en gezinskaarten Velsen.
Website Wie was Wie.

¹¹ NHA. Hyp. 4, inv. nr. 7759 akte 36.
NHA. Kadaster Velsen, kadaste art. 315, 958 reeks 1 en 7779 reeks 1.
Website Wie was Wie.

¹² NHA. Hyp. 4, inv. nr. 7836 akte 64 en inv. nr. 8035 alte 23.
NHA. Kadaster Velsen, art. 779 reeks 2.
NHA. Persoon en gezinskaarten Velsen.
Website Wie was Wie.

Afbeelding 9
Aan de rechterkant van de Rijksweg is als laatste de Zwarte Os te zien. Eerst het witte woongedeelte dat dan twee verdiepingen heeft met een plat dak, dan het koffiehuis en als laatste de zaal.
Foto Noord-Hollands Archief, de beeldbank KNA001002002.

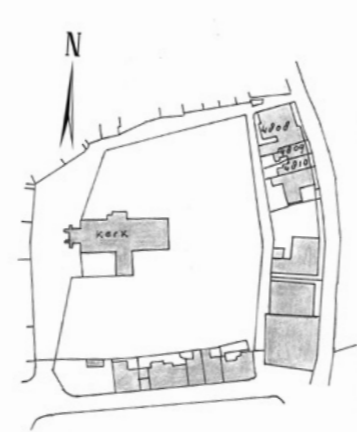
In 1900 had Gerbrand aanzienlijk geïnvesteerd in de Zwarte Os. Het noordelijk deel werd geheel verbouwd en in twee gedeelten opgesplitst. Het zuidelijk aan de achterzijde werd ingekort. Het afgesplitste gedeelte in het noordelijk deel kreeg perceelnummer 3357. De rest kreeg het perceelnummer 3358.

Gerbrand overleed in 1913 waarna zijn vrouw en kinderen de nalatenschap in hetzelfde jaar verdeelden. De nalatenschap, bestaande uit 5 arbeiderswoningen aan de Kerkweg in het noordelijk deel van het dorp Velsen, het koffiehuis met woning en de daarnaast staande woning aan de Kanaalkade werd in vruchtgebruik toebedeeld aan zijn weduwe Cornelia Köhler. Zij zette het koffiehuis voort. Zij zal hierbij assistentie van één van de kinderen gehad hebben. In 1922 verkocht zij het koffiehuis met woning aan haar zoon Christoffel Jacob en ze bleef zelf wonen in het huis naast het koffiehuis. In 1928 vroeg zij in een krantenadvertentie om een net dienstmeisje voor de huishouding aan de Kanaalkade 2 in Velsen-Noord. Cornelia overleed in 1929 op 77-jarige leeftijd.¹³

We gaan weer terug naar de Zwarte Os die in bezit was gekomen van Christoffel Jacob van Heijst. Hij was getrouwd met Kodijntje Grapendaal. Voor zover bekend kregen zij de volgende kinderen: Arentje, Gerbrand Gerrit, Kodijn Adriaan Hendrik Christiaan en Cornelia van Heijst. Christoffel Jacob liet de Zwarte Os in 1907 verbouwen. Het noordelijk huis met perceel nummer 3357 werd verhoogd met een verdieping en kreeg een plat dak. Het koffiehuis, dat binnen het perceel 3358 viel, werd deels of geheel verbouwd en kreeg een nieuwe voorpui. In de nieuwe gevel van de Zwarte Os liet Christoffel Jacob zijn stempel na, want hierin staat nog altijd de naam C. van Heijst. Boven de twee ramen werd de beeltenis van een zwarte os aangebracht. Voor zover op de oude foto's is te zien, kregen de afgebeelde ossen vanaf het begin geen koppen. De reden hiervoor is niet bekend.

De bovenwoning en de zaal werden verbouwd tot een dubbel woonhuis waarbij de achtergevel werd gewijzigd. Het koffiehuis kreeg daarbij perceelnummer 4001 en de dubbele woning kreeg de perceelnummers 4002 en 4003. Helaas werd bij deze verbouwing het ajour in de topgevel verwijderd.

In de Zwarte Os werden in die tijd biljartwedstrijden georganiseerd. In 1922 werden in de IJmuider Courant de wedstrijd deelnemers L. Kaan, P. van Stralen en R. van Hoofd vermeld. L. Kaan werd de winnaar, aan hem werd de zilveren

Afbeelding 10
De zwarte Os en zijn omgeving in 1925.
J. Morren, naar een kadastrale wijzigingskaart uit 1925.

Afbeelding 11
Op deze foto die genomen is in Beverwijk staan van links naar rechts; Fie Henneman, Jo J. Henneman, waard in de Zwarte Os, Christina de Vries-Raspoort, nicht van Fie en Jo, Siem Henneman, ervoor de kinderen; links vermoedelijk de dochter van Siem, rechts Jos de Vries, de zoon van Christina.

medaille uitgereikt door de heer Otto, de toenmalige kastelein in de Zwarte Os. In 1925 werd ook de professionele biljartspeler Kochhof vermeld als speler in de Zwarte Os.

De wijzigingen in het pand kregen opnieuw een vervolg. Het huis 4001 werd in 1925 samengevoegd met de Zwarte Os en kreeg perceelnr. 4808. De twee bovenwoningen kregen in 1907 een benedenverdieping met woonvertrekken, waarmee de zaal kwam te vervallen. Deze woningen kregen de perceelnummers 4809 en 4810. De drie dubbele deuren van de zaal in de voorgevel werden vervangen door twee voordeuren en twee dubbele vensters. Het gehele complex kreeg toen het aanzien zoals wij dat nu kennen. Ook bij het koffiehuis aan de Kanaalkade liet Christoffel Jacob van Heijst in 1922 een stuk aanbouwen. Hij overleed in 1926 op de relatief jonge leeftijd van 47 jaar.¹⁴

Hierna werd in 1927 door de weduwe van Heijst en de kinderen overgegaan tot de verdeling van de nalatenschap. De onroerende goederen werden op hun waarde getaxeerd. Aan de weduwe Kodijntje werden de beide koffiehuisen met de woningen toebedeeld. De kinderen werden ieder voor hun deel bedeed naar de waarde van de nalatenschap. Om de kinderen hun erfdeel in geld te kunnen geven zal de weduwe een lening afgesloten hebben. Kodijntje hertrouwde op 50-jarige leeftijd in 1929 met de 35 jaar oude Pieter van Gils. Uit de bronnen maken we op dat hij van beroep grondwerker of elektricien was. In 1940 werd Pieter in de IJmuider Courant genoemd als exploitant van het koffiehuis aan de Kanaalkade. Dit koffiehuis werd met een groot deel van de omliggende wijk tijdens de Tweede Wereldoorlog in 1944 en 1945 in opdracht van de Duitse bezetter gesloopt.¹⁵

Financieel ging het met de exploitatie van het koffiehuis in het dorp Velsen niet goed. In 1948 werd er nog reclame voor het café de Zwarte Os gemaakt. Gemeld werd dat een flinke gezellige zaal te huur was voor bruiloften, partijen en vergaderingen. J.J. Henneman was toen de waard in het café. De Oranjevereniging Oud Velsen hield er haar vergaderingen.

Kodijntje had een hypotheek afgesloten van 10.000 gulden. In 1949 moest hiervan nog 7.600 gulden afgelost worden. Zij kon dat niet opbrengen en werd in staat van faillissement verklaard. Zij had ook nog schulden bij andere personen, wat blijkt uit een uitdelingslijst aan de overige schuldeisers, die door curator Mr. Mulder uit Beverwijk verbindend werden verklaard. De lasthebber van de n.v. Haarlemsche Hypotheekbank, die tevens gemachtigde was van Kodijntje, ging over tot de verkoop van haar bezit. Café de Zwarte Os met de woning en een bijgebouw dat in gebruik was als woning met het adres Meervlietstraat 46 en 50 en een woonhuis met het adres Meervlietstraat 52 werden verkocht aan makelaar Johan Bais uit Driehuis. Hij betaalde f 10.200 voor het geheel. Het woonhuis met

14 NHA. Hyp. 4, inv. nr. 8727 akte 102.
Kadaster Velsen, art. 2944.
Website Wie was Wie.
IJmuider Courant, 15-3-1922, 18-3-1922 en 23-10-1925.

15 NHA. Hyp. 4, inv. nr. 8927 akte 102.
NHA. Kadaster Velsen, art. 2444 en 4976.
Website Wie was Wie.
IJmuider Courant, 31-5-1940 en 28-10-1949.
Vries de, Schaap Dick, Rolle Siebe, *Eene plaats van grooten omvang*, IJmuiden 1976, blz. 178.

13 NHA. Hyp. 4, inv. nr. 8330 akte 91 en inv. nr. 8727 akte 102.

het adres Meervlietstraat 54 werd verkocht aan groentehandelaar Tieleman van Honk voor 2150 gulden. De schuld kon hiermee ruimschoots afgelost worden.

De schuld zal ontstaan zijn omdat Kodijntje de exploitatie van het koffiehuis aan de Kanaalkade door de sloop was kwijtgeraakt. Daar bovenop kwam nog dat in de laatste periode van de Tweede Wereldoorlog het dorp Velsen in het spergebied kwam te liggen. Een groot deel van de bevolking moest het dorp verlaten waardoor de omzet van de Zwarte Os terugliep. Zelf woonde zij in 1943 aan de Kanaalkade en haar man Pieter werkte toen als los arbeider, wat aangeeft dat in het koffiehuis toen al niet veel meer te doen was. Na de Tweede Wereldoorlog woonde zij aan de Litslaan 13 in Santpoort-Zuid.

Dit alles betekende het einde van de exploitatie van de koffiehuizen door de familie Van Heijst. Vanaf 1930 weten we dat het pand veelal werd verhuurd. In de adresboeken werden vermeld:

- 1930: J.P. Tuinder;
- 1933: A.B. Buijck, knecht bij een bloemisterij;
- 1940: W. Boender;
- 1952, 1959, 1962, 1965 en 1968: J.A. Kroon.¹⁶

Johan Bais verkocht de Zwarte Os met woning, Meervlietstraat 48 en 50, en één zijde van de dubbele woning Meervlietstraat 52 nog in het jaar van aankoop door aan Catharina Suzanna Graas. Het geheel kostte haar f 13.000. Catharina Suzanna was getrouwd met de koopman Jacobus Prinsen en woonde aan de Rijksweg 412 in Santpoort. Zij hielden het geheel tot 1968 in bezit.¹⁷ Ook de nummers 48 en 50 werden vanaf 1933 verhuurd. In de adresboeken werden vermeld als bewoners: op nummer 48 in 1933: H.J. Sloopjes;

- 1940: J.F. Wanten;
- 1952: S. Goes;
- 1959: J. Walter;
- 1962: W.W. Schade;
- 1965: W. Holleman;
- 1968: H. Wouters
- en in 1973: J. van de Mije.

Afbeelding 12-13
De Zwarte Os aan de achterzijde, voor en tijdens de verbouwing rond 1990.
Foto's beschikbaar gesteld door Joep Eijkemans en Bettine Heslinga, Velsen-Zuid.

Afbeelding 14-15
De huidige achtergevel aan het Oosterpad. Foto's: J.Morren 2018.

Afbeelding 16
De Zwarte Os nog in bedrijf als café in 1960. Links de voormalige zaal met bovenwoning die in 1925 verbouwd werd tot twee woningen.
Foto Noord-Hollands Archief, de beeldbank KNA 00120024.

Op nummer 50 waren dit in 1930-1933: H.G.J. Rozenhart;
1952: Johanna Raspoort-Henneman;
1959: J. Plokker;
1962-1965: L.J. Luijendijk;
1968: J. van Os;
in 1973 C. Tesselaar, P. Kroon, G. Achten.

Afbeelding 17
Het gezin Raspoort met van links naar rechts een gast, Joop Raspoort, Joke Nieuwland een nicht van Joop, Joan en Nico de zonen van Joop en An Raspoort- Beentjes, de vrouw van Joop.

De zoon van de hiervoor vermelde Johanna Raspoort-Henneman, Joop Raspoort, werd de nieuwe eigenaar. Hij woonde met zijn gezin op nr. 50 en nam de Zwarte Os in gebruik als pension voor gescheiden vrouwen en hun kinderen. Die werden hier geplaatst via de sociale dienst van de gemeente Velsen. Deze functie hield de Zwarte Os tot 1990. Joop verkocht het geheel toen aan de projectontwikkelaar Groeneweg. Dit betekende dat de Zwarte Os zijn functie als pension verloor want het voormalige café en de woning, de nummers 48 en 50 werden gescheiden in twee ruime woningen. Hierbij werd vooral het aangezicht van de achterzijde veranderd. De grote uitbouw die reikte tot aan het Oosterpad werd afgebroken en vervangen door een kleinere uitbouw.

Nr. 48 werd door de projectontwikkelaar verkocht aan de huidige bewoners, de familie Sanders, en nr. 50 aan Toine en Fanny Klok. Toine en Fanny hadden een dochter Bibi. Zij bleven hier wonen tot 2016, nr. 50 werd toen verkocht aan Joep Eijkemans en Bettine Heslinga die er nu nog steeds wonen. Toine en zijn gezin verhuisden naar Haarlem.

Afbeelding 18
Mary Nieuwland, ongeveer 40 jaar oud.

Meervlietstraat 52 werd verkocht aan Jan van de Gaag, een visexporteur uit IJmuiden. Nummer 50 werd vanaf 1930 meestal verhuurd. In de adresboeken werden genoemd in 1930: J. Blanken, schoenmaker;

- 1933: J. Dominicus;
- 1940: F.L. Bakker;
- 1952, 1959, 1962, 1965 en 1973: T. van den Berge.

Jan van de Gaag verkocht nummer 52 in 1972 aan en Mary J. Nieuwland die later trouwde met Michiel van Ewijk. Zij hebben een zoon Dirk Maarten Machiel van Ewijk. Het huis wordt nog steeds bewoond door Mary.

¹⁶ NHA. Hyp. 4, inv. nr. 9352 akte 79 en inv. nr. 9356 akte 41.
NHA. Kadaster Velsen, art. 4976, 6625 en 8492.
NHA. Adresboek Velsen 1943.
IJmuider Courant 31-5-1940, 2-9-1949, 24-4-1948 en 26-10-1949.
Steenbakker Paul N.J., *De ondergang van een havenplaats in Een gemeente in oorlogstijd*, Historische Kring Velsen, Velsen 1995, blz. 69 t/m 75.

¹⁷ NHA. Hyp. 4, inv. nr. 9361 art. 34.
NHA. Kadaster Velsen, art. 5733 en 8492.

We komen terug op de woning Meervlietstraat 54 die door de groentehandelaar Tieleman Honk was verkocht. Hij had in het dorp meerdere panden in bezit. Hij overleed in 1969. Kort voor zijn dood had hij het huis in 1968 verkocht aan J.J. Henneman. De eerstvolgende bekende eigenaren waren mevrouw van Buuren en haar echtgenoot. Zij kochten het rond 1983. Daarna werd het huis rond 1987 verkocht aan Jan Hein Wille en zijn vrouw Marga. Deze hadden twee kinderen, Hein en Cees. In 2009 verkochten zij het huis aan de huidige bewoners, de familie Labordus.¹⁸

Hiermee sluiten we het verhaal over de Zwarte Os af. Vooral het pand nummer 48 met de ossen en boogvullingen in de gevel is één van de fraaiste panden in het dorp Velsen. De Zwarte Os zal in het dorp Velsen wel het meest verbouwde pand zijn.

Jan Morren

Met dank aan:

Mary Nieuwland, Velsen-Zuid.

Joep Eijkemans en Bettine Heslinga, Velsen-Zuid.

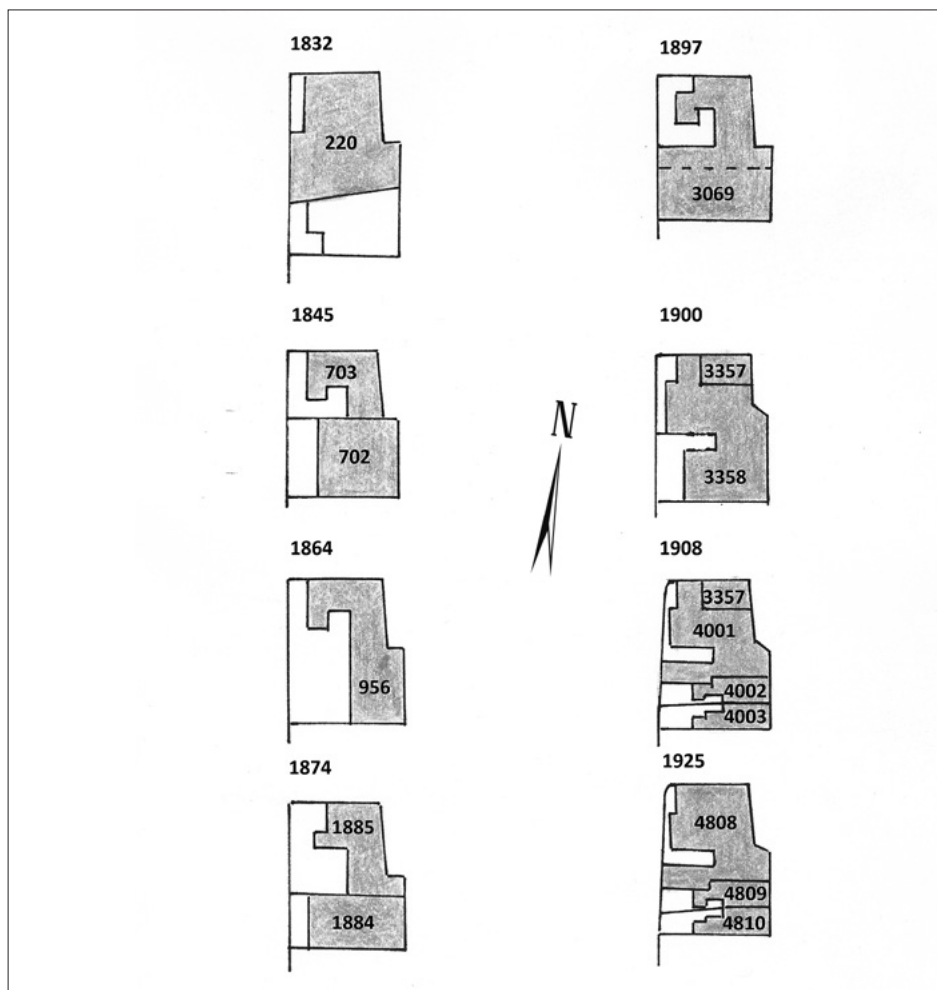
Siebe Rolle, Velsen-Zuid.

Afkortingen:

NHA.: Noord Hollands Archief, Haarlem.

ORA.: Oud Rechtelijk Archief.

Hyp.4: Hypotheken 4.

Afbelding 21
Een overzicht van alle wijzigingen in de plattegrond van de Zwarte Os ten gevolge van verbouwingen en/of nieuwbouw.
J. Morren, naar de kadastrale wijzigingsplattegronden.

¹⁸ NHA. Kadaster Velsen, art. 8132.
Informatie van Tim van Honk, Heemskerk.
Informatie van Mary J. Nieuwland, Velsen-Zuid.
Informatie van Joep Eijkemans en Bettine Heslinga.